

FRÁSÖGN*af fundi Evrópuráðsþingsins í Strassborg 11.–15. apríl 2011*

Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins sóttu fundinn Lilja Mósesdóttir formaður, Mördur Árnason varaformaður og Birkir Jón Jónsson, auk Kjartans Fjeldsted ritara, en vegna vantrauststillögu á ríkisstjórnina sem lögð var fram á Alþingi hélt Íslandsdeildin heim 13. apríl. Meðal helstu mála á dagskrá þingsins voru umræður um skuldavanda þjóða, trúarlegar hliðar samskipta milli menningarheima og baráttan gegn fátækt. Þá fóru fram utandagskrárumræður um flóttamannavandann vegna ástandsins í Norður-Afríku og um stöðu mála á svæðinu í kjölfar stjórnarbyltinganna í Egyptalandi og Túnis og átakanna í Líbýu.

Hæst bar þó án efa umræðuna um skuldavanda þjóða. Steingrími J. Sigfússyni fjármálaráðherra hafði verið boðið að ávarpa þingið í tilefni hennar en af þátttöku hans varð þó ekki. Í framsögu sinni lýsti skýrsluhöfundur, hollenski þingmaðurinn Pieter Omtzigt, áhyggjum sínum af því að niðurstaða þjóðaratkvæðagreiðslunnar á Íslandi gæti leitt til þess að ekkert yrði af aðild landsins að ESB og upptöku evru. Í tilmælum þingsins kemur fram að of mikil þjónkun við fjármálakerfið á kostnað annarra hluta hagkerfisins hafi leitt til efnahagslegs misvægis og óstöðugleika. Aðgerðir yfirvalda til að bjarga fjármálakerfinu hefðu falið í sér þjóðnýtingu á skuldum einkaaðila, hið opinbera tæki á sig tap sem hefði átt að falla á hluthafa og kröfuhafa. Það væri einnig áhyggjumál að ríki hefðu neyðst til að ábyrgjast skuldir annarra ríkja, til að mynda í tilfelli Íslands og Grikklands, en slíkt gæti mjög aukið á óstöðugleika í fjármálakerfinu. Fjármálahrunið á Írlandi og á Íslandi hefði verið bein afleiðing mikilla ábyrgða hins opinbera gagnvart fjármálakerfinu. Til að tryggja gegnsæi og pólitíska ábyrgð væri nauðsynlegt að þjóðþingum væri gerð full grein fyrir slíkum ábyrgðum, svo sem innistæðutryggingum og óbeinum skuldbindingum gagnvart fjármálakerfinu.

Mördur Árnason varaformaður tók til máls fyrir hönd flokkahóps jafnaðarmanna í umræðunni um skuldavanda þjóða. Í máli hans kom fram að alþýðu manna tæki sárt að horfa upp á hnignandi velferðarþjónustu og menntamiðlun vegna ábyrgðarleysis og spillingar í einkageiranum. Úrslit þjóðaratkvæðagreiðslunnar um Icesave-málið á Íslandi sýndu þetta vel, en þau mætti þó ekki oftúlka. Eftir sem áður mundu Íslendingar standa við alþjóðlegar skuldbindingar sínar og greiða það sem þeim bæri. Tók hann undir það að nauðsynlegt væri að auka gagnsæi í fjármálum hins opinbera með því að þjóðþingum og almenningi væri gerð nægileg grein fyrir öllum óbeinum skuldbindingum hins opinbera, svo sem vegna innistæðutrygginga. Hefði verið skylt að gera Alþingi fulla grein fyrir þeim skuldbindingum sem hugsanlega mundu falla á íslenska ríkið vegna innlánasöfnunar íslenskra banka erlendis hefðu íslenskir stjórnmalamenn e.t.v. verið betur færir um að gera viðeigandi ráðstafanir.

Í utandagskrárumræðunni um flóttamannavandann vegna ástandsins í Norður-Afríku kom fram að 23 þúsund flóttamenn frá Túnis hafa komið til ítölsku eyjarinnar Lampedusa undanfarna mánuði. Að auki hafa alls 460 þúsund manns flúið átökin í Líbýu og hafast við í Túnis og Egyptalandi. Gagnrýndu nokkrir þingmenn að fleiri Evrópuríki skyldu ekki taka þátt í að takast á við vandann og hefðu í staðinn látið strandríkjum við Miðjarðarhafið, sérstaklega Ítalíu, það eftir. Á hinn bóginn var bent á að margir flóttamannanna væru í raun að flýja land af efnahagslegum ástæðum og nytu því ekki verndar samkvæmt alþjóðlegum sáttmálum. Ítölsk yfirvöld hafa veitt flóttamönnum frá Túnis tímabundin dvalarleyfi sem gerir þeim kleift að ferðast til annarra Schengen-ríkja en ýmis Evrópuríki með Frakkland í fararbroddi hafa harðlega gagnrýnt þá ráðstöfun. Frakkar hafa m.a. tekið upp eftirlit á ítölsku landamærunum og meinað mörgum flóttamannanna inngöngu í Frakkland. Olli þetta miklum titringi milli franskra og ítalskra stjórnvalda. Í ályktun þingsins um málið er áréttað að flóttamannavandinn sé á ábyrgð allra Evrópuríkja og nauðsynlegt sé að öll ríki taki sinn þátt í að deila byrðunum.

Ávarp Recep Tayyip Erdoğan, forsætisráðherra Tyrklands, vakti einnig nokkra athygli. Í máli hans kom m.a. fram að Tyrkland hefði nú unnið sig út úr efnahagskreppunni og hefði búið við 8,9% hagvöxt á síðasta ári. Landið uppfyllti nú tvö af fjórum Maastricht-skilyrðum. Óásætlanlegt væri að leggja stein í götu umsóknar Tyrklands að Evrópusambandinu á fölskum forsendum, Tyrkland og ESB þyrftu hvort á öðru að halda. Hvað varðar átökin í Líbýu ítrekaði hann andstöðu Tyrklands við sprengjuárásir á landið og sagði landið aðeins styðja mannúðaraðstoð, ekki hernaðarlega aðstoð. Í svari við fyrirspurn fransks þingmanns um stöðu trúfrelsis í Tyrklandi benti hann á að Frakkar hefðu nýverið samþykkt bann við því að konur klæddust andlitsblæjum og því væri réttast að sum ríki litu í eigin barm áður en þau gagnrýndu aðra fyrir skort á umburðarlyndi í trúmálum. Var Erdoğan einnig spurður um handtöku blaðamannsins Ahmets Sik og tuga annarra blaðamanna í Tyrklandi undanfarið, sem og um ástæður þess að allt upplag af nýútgefninu bók Siks var gert upptækt. Hafnaði hann ásökunum þess efnis að stjórnvöld væru á einhvern hátt á bak við aðgerðirnar og sagði ástæðu þeirra grun um að blaðamennirnir ættu þátt í samsæri um að framkvæma stjórnarbyltingu í landinu. Málið væri alfarið í höndum dómssvaldsins sem væri sjálfstætt og óháð stjórnvöldum.

Thomas Hammarberg, mannréttindafulltrúi Evrópuráðsins, flutti þinginu árlega skýrslu sína um ástand mannréttinda í álfunni. Varaði hann við því að efnahagskreppan hefði haft alvarleg áhrif á mannréttindi. Ríki hefðu skulsett sig til að bjarga bankakerfinu og ljóst væri að hinir fátæku og þeir sem minna mættu sín mundu bera mikinn hluta byrðanna í formi minni félagslegrar þjónustu. Vernd félagslegra réttinda yrði að vera algjört forgangsmál á næstu árum. Þá hefði aukið atvinnuleysi í kjölfar kreppunnar leitt til vaxandi útlendingahaturs og fordóma gagnvart minnihlutahópum, sem aftur birtust í auknu fylgi stjórnmalaafla sem ælu á tortryggni og fordómum í garð útlendinga.

Í ályktun sinni um baráttu gegn fátækt lýsti þingið áhyggjum sínum af aukinni fátækt í álfunni, ekki síst í kjölfar efnahagskreppunnar. Í ályktuninni er að auki bent á þá staðreynd að konur eru í meira mæli fórnarlömb fátæktar en karlar og skorað á aðildarríkin að grípa til sérstakra aðgerða til að stemma stigu við fátækt meðal kvenna og taka upp kynjafræðilegt sjónarhorn við gerð áætlana til að berjast gegn fátækt og félagslegri einangrun. Nauðsynlegt sé að aðildarríkin tryggji þegnum sínum lágmarkslaun sem dugi til framfærslu sem og tekjur til þeirra sem ekki geta unnið fyrir sér sjálfir.

Þá fór fram umræða um trúarlegar hliðar samskipta milli menningarheima. Meðal þátttakenda voru Daníel patriarki rúmensku kirkjunnar, Jean-Louis Tauran kardínáli, Mehmet Görmez, formaður tyrknesku forsætisnefndarinnar um trúarleg málefni, Berel Lazar, æðsti rabbíi í Rússlandi, og Bernhard Felmborg prelati lútersk evangelísku kirkjunnar í Þýskalandi. Í kjölfar umræðunnar samþykkti þingið tilmæli til ráðherranefndarinnar um að koma á fót samstarfi um lýðræði og mannréttindi milli Evrópuráðsins og trúarhópa og húmanískra samtaka.

Í ályktun um framfylgni við aðildarskuldbindingar Georgíu taldi þingið að jákvæð þróun hefði átt sér stað í landinu á ýmsum sviðum, til að mynda með auknu sjálfstæði dómstóla. Þá fordæmdu þingið að flóttamönnum frá Suður-Ossetíu og Abkasíu skuli enn meinað að snúa til síns heima.

Þingið ræddi einnig dauðarefsingar í aðildarríkjum og aukaaðildarríkjum Evrópuráðsins. Fram kom að reynsla Evrópumanna hefði sýnt að dauðarefsingar væru ekki nauðsynlegar til að stemma stigu við ofbeldisglæpum og hvatti stjórnvöld í Bandaríkjunum, Japan og Hvíta-Rússlandi til að láta af þeim.

Loks lagði þingið til í ályktun sinni um styrkingu varna gegn pyntingum að fulltrúar í Evrópunefnd um varnir gegn pyntingum og ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu (CPT-nefndinni) yrðu framvegis kosnir á Evrópuráðsþinginu í stað kjörs í ráðherranefnd Evrópuráðsins. Tilgangurinn er að tryggja enn frekar sjálfstæði nefndarmanna og koma í veg fyrir hugsanlega hagsmunaaárekstra. Eru aðildarríkin hvött til að hefja strax vinnu að því að breyta CPT-sáttmálanum í þá veru.

Eftirfarandi ályktanir og tilmæli voru samþykkt á þinginu:

- Ályktun 1800 um baráttuna gegn fátækt.
- Ályktun 1801 um framfylgni við aðildarskuldbindingar Georgíu.
- Ályktun 1802 um nauðsyn þess að meta árangur af framkvæmd Bernarsamningsins.
- Ályktun 1803 um fræðslu gegn ofbeldi í skólum.
- Ályktun 1804 um vernd barna og ungs fólks gegn offitu og sykursýki af tegund 2.
- Ályktun 1805 um komu flóttamanna til suðurstranda Evrópu.
- Ályktun 1806 um konur í dreifbýli í Evrópu.
- Ályktun 1807 um dauðarefsingu í aðildarríkjum og aukaaðildarríkjum Evrópuráðsins.
- Ályktun 1808 um styrkingu varna gegn pyntingum í Evrópu.
- Ályktun 1809 um vatn sem uppsprettu átaka.
- Ályktun 1810 um flökkubörn í Evrópu.
- Ályktun 1811 um vernd kvenna úr innflytjendahópum á vinnumarkaði.
- Tilmæli 1961 um skuldavanda þjóða sem ógn við lýðræði og mannréttindi.
- Tilmæli 1962 um trúarlegar hliðar samskipta milli menningarheima.
- Tilmæli 1963 um baráttu gegn fátækt.
- Tilmæli 1964 um nauðsyn þess að meta árangur af framkvæmd Bernarsamningsins.
- Tilmæli 1965 um fræðslu gegn ofbeldi í skólum.
- Tilmæli 1966 um vernd barna og ungs fólks gegn offitu og sykursýki af tegund 2.
- Tilmæli 1967 um komu flóttamanna til suðurstranda Evrópu.
- Tilmæli 1968 um styrkingu varna gegn pyntingum í Evrópu.
- Tilmæli 1969 um flökkubörn í Evrópu.
- Tilmæli 1970 um vernd kvenna úr innflytjendahópum á vinnumarkaði.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <http://assembly.coe.int>.